

נושא העבודה

מזונות ילדים

תאריך: ינואר 2016 – י"ט

העבודה מוגשת בחסות העמותה של "נוער שוחר משפט עברי"

הקדמה

בעבודה זו ברצוני להציג את הדעות השונות לגבי חיוב האב והאם במזונות ילדיהם הקטנים תוך התייחסות לחיוב בגילאים השונים. נושא זה עניין אותי ולכן ברצוני להרחיב את המידע שיש לי בתחום ולהתמקד בחובת האב למזונות ילדיו בדין העברי בהשוואה לדין הישראלי.

ברצוני לבדוק כיצד המשפט העברי מתייחס לנושא "מזונות ילדים" בעניין חובת התשלום של האם לילדיה. האם יש חובה על האם לשלם מזונות לילדיה אם כן מאיזה גיל ומה הבסיס ההלכתי לכך. בנוסף ברצוני לבדוק איך התיקון לחוק שווין זכויות האישה משנת תש"ס בו נכתב שמטרתו לקבוע עקרונות להבטחת שיווין מלא בין האישה לבין האיש בא לידי ביטוי בפסיקה הישראלית ובחובת האב והאם לזון את ילדיהם.

תוכן עניינים

1.מבוא.....	3
2. מזונות ילדים במשפט העברי.....	4
2.1 חיוב אב במזונות ילדיו לפי הדין העברי.....	4
2.1.1 מזונות אב לילדיו "קטני קטנים" – לפי הדין העברי.....	5
2.1.2 מזונות אב לילדיו ה"קטנים"– לפי הדין העברי.....	9
2.2 חיוב האם במזונות ילדיה - לפי הדין העברי.....	10
3. מזונות ילדים לפי המשפט הישראלי.....	12
3.1 חיוב האב במזונות ילדיו - לפי המשפט הישראלי.....	12
3.2 חיוב האם במזונות ילדיה - לפי המשפט הישראלי.....	14

184.השוואה בין הדין הישראלי לדין העברי
215. סיכום
22בביבליוגרפיה

1.מבוא

בעבודה זו אתמקד בנושא חיובי הורים במזונות ילדיהם, תוך התייחסות לחיוב בגילאים השונים. התמקדתי בשאלת החקר: האם החיוב במזונות ילדים חל רק על האב היהודי במשפט העברי והישראלי. מטרת העבודה להבין את מקור חיוב האם

במזונות ילדיה, לאור העובדה שהיה מקובל שהאב הוא החייב במזונות ילדיו באופן אבסולוטי.

הדין העברי בנושא מזונות ילדים מהווה אבן יסוד למשפט הישראלי ועליו נשענות הפסיקות. במהלך השנים חלו שינויים בפסיקה לאור המציאות החברתית-כלכלית המשתנה ומגמת השוויון בין הגבר לאישה שתופסת תאוצה בתפיסה המקובלת.

בעבודה אסקור את השינויים והדעות השונות שהתפתחו במהלך השנים ובתקופות השונות. החל ממזונות ילדים בתקופת המקרא, תקופת התנאים, תקופת התלמוד, הגאונים, ימי הביניים וחכמי אשכנז, כל זאת בדין העברי. בעבודה אפרט את הדעות השונות לגבי חיוב אב במזונות ילדין בדין הישראלי. כמו כן, אפרט את הדעות השונות בדין העברי בנושא מזונות אם לילדיה, ואת הפסיקה במשפט הישראלי לגבי חיוב אם במזונות ילדיה. אערוך השוואה בין הדין העברי למשפט הישראלי והמגמה שמתפתחת בפסיקת בתי המשפט.

2. מזונות ילדים במשפט העברי

2.1 חיוב אב במזונות ילדיו לפי הדין העברי

חובת האב לזון את ילדיו, כוללת את צרכיהם ההכרחיים של הילדים. דבר זה נקבע ביחס ישיר לגיל הילדים. את החיוב ניתן לחלק ל-2 קטגוריות:

(1) קטני קטנים – הכוונה לילדים מגיל שנתיים בערך, שנגמלו מחלב אם, ועד גיל 6.

(2) קטנים – ילדים מגיל שש עד גיל בר/בת מצווה

להלן אפרט את ההתפתחויות והדעות השונות לפי התת חלוקה לגילאים הנ"ל.

2.1.1 מזונות אב לילדיו "קטני קטנים" – לפי הדין העברי

לפי המשפט העברי, חובת האב היא לשלם מזונות לילדיו עד גיל 6. חובה זו היא מוחלטת. אין אזכור מפורש בתנ"ך לחובת אב לזון את ילדיו זהו חוב מוסרי. חובה זו היא מבחינת "דרך ארץ קדמה לתורה",¹ והיא מקובלת כדבר טבעי.² בימי קדם, לא היה הסדר לגבי חיוב הורים לפרנס את ילדיהם, מהסיבה שהמוסד המשפחתי היה יציב.³

המצב הסוציו-אקונומי הקשה בא"י לאחר חורבן הבית השני הביא לכך שבסנהדרין (שישבה באושא) הוחלט על כך שגם אם האב אמיד וגם אם לא, חובה עליו לזון את ילדיו עד גיל 6. השוני הוא באכיפת החיוב על האב. כאשר במקרה של אב שאינו אמיד – מכלימין אותו ובמקרה של אב אמיד – כופין אותו אפילו בשוטין. במטרה שהאב ישלם מזונות לילדיו.

במקור, תקנת אושא כללה את חובת המזונות של הילדים עד התבגרותם. דהיינו, גיל 13 ויום אחד לבנים וגיל 12 לבנות, אבל התקנה צומצמה לזון את הילדים עד גיל 6,

¹ מנשה שוואה **הדין האישי בישראל** כרך ראשון מהדורה שלישית מורחבת 254-255 (1991)

² הלל חבשוש **מזונות ילדים חיובי הורים – דין עברי** מהדורה ראשונה 28-32 (2003).

³ יעקב בזק "חובת האם להשתתף במזונות ילדיה על פי המשפט העברי" **הפרקליט** לב 359 (תשל"ח-תש"ם)

כלומר "קטני קטנים". לפי דעה אחרת, התקנה התקבל רק בתקופת האמוראים, ואז התקבלה עד גיל 6. במציאות החל מסוף המאה ה-3 התקבלה תקנת אושא עד גיל 6.

נחלקו הפוסקים לגבי מקור החיוב של תשלום מזונות האב לילדיו. הרמב"ם בהלכות אישות⁴ סובר שמקור החיוב הוא מהתורה, מעצם החיוב של אדם במזונות אשתו, ולכן "כשם שאדם חייב במזונות אשתו כך הוא חייב במזונות בניו ובנותיו הקטנים עד שיהיו בני שש שנים".⁵

לדעת חלק מהפוסקים מקור החיוב הוא מהמשנה: "וזן את אשתו ואת בניו, אע"פ שהוא חייב במזונותיהם".⁶ כמו כן, מסתמכים גם על דברי השולחן ערוך "חייב אדם לזון בניו ובנותיו עד שיהיו בני 6 אפילו יש להם נכסים שנפלו להם מבית אבי אמם ומשם ואילך זן כתקנת חכמים עד שיגדלו".⁷

בתלמוד הבבלי במסכת כתובות⁸ מצויין דבריו של רבי עולא: "אף על פי שאמרו אין אדם זן את בניו ובנותיו שהם קטנים, אבל זן את בניו ובנותיו כשהם קטני קטנים, עד כמה עד בן שש, כדרב אסי, דאמר רב אסי קטן בן שש יוצא בעירוב אמו". הכוונה היא שאב זן את ילדיו ה"קטני קטנים" עד גיל 6, ושדבר זה נחשב כחלק מהחובה לזון את אשתו, מאחר והילד הקטן ניזון ממזונות אמו. ראה דוגמת העירוב, אשר הילד הקטן

⁴ הרמב"ם, הלכות אישות, פרק י"ב, הלכה ב'

⁵ מנשה שאווה הדין האישי בישראל כרך ראשון מהדורה שלישית מורחבת 258 (1991)

⁶ משנה, נדרים ד', ג'

⁷ שולחן ערוך, אבן העזר, סימן ע"א סעיף א'

⁸ כתובות ס"ה ע"ב

מגיל 6 יוצא מתחום שבת בהסתמך על מזון האם שהונח בערב שבת , ובכך יוצא בעירוב אימו.

במאה הי"ג, באשכנז נשאל המהר"ם מרוטנברג ע"י תלמידו הרא"ש, אם האב חייב לזון את ילדיו הקטנים , טרם הגיעם לגיל 6, כאשר יש לילדים נכסים משלהם. תשובתו של המהר"ם הסתמכה על דברי ר' עולא שאדם זן קטני קטנים עד שהם בני 6, גם אם יש להם נכסים וגם אם אין. וזוהי חובתו של האב. המהר"ם מסיק מחובתו של אב לזון את הילדים עד גיל 6 לחובה של הבעל לזון את אשתו, חובה המופיעה בכתובה.

הגישה המקובלת באשכנז בימי הבינים הייתה שהאם פטורה ממזונות הקטנים, וזוהי חובת האב. מקור לכך ניתן למצוא בתשובתו של רבי יעקב ב"ר יהודה וייל: "נראה דאשה אינה חייבת לזון בניה הקטנים...אפילו אם יש להם ממון לקטן, האב חייב לזונו".⁹

הרשב"א¹⁰, שחי בספרד במאה הי"ג, סבר שקטני קטנים שיש להם נכסים כמקור פרנסה, האב אינו חייב לזון אותם. וזאת בניגוד לדעת חכמי אשכנז , כדוגמת המהר"ם מרוטנברג ורבי יעקב וייל.

⁹ מהר"י וייל, דינין והלכות, סימן י"א
¹⁰ ר' שלמה ב"ר אברהם בן אדרת

לדעת הר"ן, שחי במאה ה-י"ד בספרד, עצם החיוב במזונות אב את ילדיו קטני הקטנים הוא נגזר מהחיוב של הבעל לזון את אשתו. זוהי אינה חובה עצמאית של האב כלפיו ילדיו הקטנים, אלא תלויה במזונות אמם. כדבריו: "נראה לי דכי אמרינן דזן אותם קטני קטנים, דוקא כשאמם קיימת ומדין מזונות אמם נגעו בה, שכיוון שהם נגררים אחריה, אי אפשר לה להעמיד את עצמה שלא תזון אותם, אבל כשאין אמם קיימת, אינו חייב במזונותיהם"¹¹. גם ה"קרבן נתנאל"¹² על הרא"ש תומך בדעת הר"ן, שמזונות ילדים כרוכה במזונות האם. הבית-שמואל (עא,א) חלק על שיטת הר"ן וכתב: "חייב לזון אותם אפילו אם אמם מתה, ולא כר"ן". לדעתו, האב מתחייב במזונות ילדיו עד גיל 6 בכתובה, ומזונות הילדים אינם נגזרת של מזונות האישה.

הרב משה פינשטיין¹³ סבר שמזונות הילד הם חלק ממזונות האישה, שהילד הוא "אורח קבוע" שעל האם לפרנסו וכתב: "שהרי חזינן שמחוייב ליתן לה בעד ארחי פרחי מדין המזונות, מטעם שאין יכול למר לה שתהיה אכזרית, ולא תתן. כ"ש בבניה שלא יוכל לומר לה שתהיה אכזרית".

לסיכום, במידה ומזונות הילדים הם נגזרת של מזונות האישה או שהן חיוב עצמאי, החל מתקופת המשנה והתלמוד, לפי כל הדעות, החובה לזון את הילדים קטני הקטנים מוטלת על האב.

¹¹ כתובות, סוף פרק אף על פי

¹² סוף פרק אף על פי, מסכת כתובות, אות ל'

¹³ שו"ת אגרת משה, יורה דעה, פרק א', סימן קמ"ג

2.1.2 מזונות אב לילדיו ה"קטנים" – לפי הדין העברי

מקור החיוב של אב במזונות ילדיו, אשר גילם מעל גיל 6 ועד גיל 13 לבנים וגיל 12 לבנות, מתקנת אושא. בתלמוד הבבלי נכתב: "אמר רבי אילעא אמר ריש לקיש משום רבי יהודה בר חנניה: באושא התקינו, שיהא אדם זן את בניו ואת בנותיו כשהן קטנים..."¹⁴.

השינוי שהתחולל בעקבות תקנת אושא אפשר לילד זכות לתבוע צדקה מהאב. מה שמהווה למעשה חיוב שניתן לאכוף אותו. אך קיימת מחלוקת לגבי תקנת אושא באיזה גילאים חובת האב לזון את ילדיו והאם כופין אותו או לא. כמו כן האם מדובר בתקנה אחת או שתיים. לדעת רוב הדעות הלכה לא כתקנת אושא, אלא יש להסתפק בלחץ מוסרי על האב.

לאחר גיל שש החיוב על האב הוא מדין צדקה, והיא לפי מצבו הכלכלי של האב. כדברי השו"ע: "חייב אדם לזון בניו ובנותיו עד שיהיו בני שש... ומשם ואילך, זון כתקנת חכמים עד שיגדלו. ואם לא רצה, גוערין בו ומכלימין אותו... ואין כופין אותו לזון. במה דברים אמורים? בשאינו אמיד, אבל אם היה אמיד שיש לו ממון הראוי ליתן צדקה המספקת להם, מוציאים ממנו בעל כורחו."¹⁵

¹⁴ בבלי כתובות מט ע"ב

¹⁵ שולחן ערוך, אה"ע, עא, א

בשנת תש"ד תיקנה הרבנות הראשית לישראל תקנה, המחייבת את האב במזונות הילדים עד שיגיעו לגיל 15. על תקנה זו חתומים הרבנים הראשיים לישראל, הרב הרצוג והרב עוזיאל, וכך נכתב בתקנה: "לחייב את האב בחיוב משפטי גמור ולכופו בממונו ובכל הכפיות האפשריות החוקיות לפרנס את בניו ואת בנותיו עד גיל של חמש עשרה שנה". אין התייחסות למצבו הכלכלי של האב. ומטרתה של התקנה היה לתת כוח לבית הדין לכפות על החיוב מדין צדקה.

מועצת הרבנות הראשית, בישיבתה מיום ט' בתמוז תשל"ו, בנשיאות הרב הראשי הרב שלמה גורן ז"ל, החליטה להאריך את תוקפה של תקנת הרבנות הראשית משנת תש"ד ולחייב את האב במזונות הילדים עד גיל 18. תקנה זו התקבלה נכון להיום בכל בתי הדין בארץ, חיובו של האב נובע מדין צדקה לילדים מעל גיל 15.

2.2 חיוב האב במזונות ילדיה - לפי הדין העברי

החיוב המשפטי במזונות ילדים בדין העברי מתייחס לאב ולא לאם. עפ"י הרמב"ם: "זה ברור שלא מיצינו חיוב לאישה בשום מקום והאב מצווה על בניו בכמה דברים ואין האישה מצווה ומהיכן נתחייבה בהם".¹⁶ החיוב בצרכים הכרחיים של ילדים מקטני קטנים (עד גיל 6) הוא באופן אבסולוטי על האב. לאחר גיל 6 חובת האב לילדיו היא עפ"י תקנת אושא וכופין אותו מדין צדקה.

¹⁶ דברי המגיד, משנה, רמב"ם, אישות, כ"א, י"ט

בימי הביניים רוב החכמים פטרו את האם לזון את הילדים. במאה ה-י"ב קבע תלמידו של רבינו תם כי ישנם מקרים שצריך לקחת בחשבון גם את יכולתה של האם לזון את ילדיה. לדעת הרמ"ך¹⁷ בנסיבות מסוימות יש אפילו לכפות את האם אם יש באפשרותה לתת לילדיה. והיו רבנים שסברו שאי אפשר לכפות על האם אלא רק ע"י שכנועים.

רוב חכמי ההלכה האחרונים סברו שהחובה לזון את הילדים מוטלת על האב לבדו. במשך הזמן נוספו חכמים שסברו שנסיבות מסוימות אפשר שהאם תשתתף בנפרד או במשותף בחובת המזונות וזה מדין צדקה בגלל שמצוות צדקה אינה תלויה בזמן או במקום ולכן אין היא נחשבת "כמצוות עשה שהזמן גרמא".

לפי דיני הצדקה, האם חייבת במזונות ילדיה וכופים אותה לכך, במקרה שידה משגת, כלומר, שיש באפשרותה לפרנס ומצד שני לילדים אין אפשרות להתפרנס "כדי מחסורם". ובמקרה שמדובר באם עשירה, שסכום תשלום המזונות מעל לצרכים ההכרחיים של הילדים.¹⁸

¹⁷ רבי משה הכהן מלומניל שהיה נושא כליו של הרמב"ם והיה בן דורו
¹⁸ מנשה שוואה הדין האישי בישראל כרך שני מהדורה שלישית מורחבת 822-823 (1991)

3. מזונות ילדים לפי המשפט הישראלי

3.1 חיוב האב במזונות ילדיו - לפי המשפט הישראלי

לפי סעיף 3 (א) לחוק לתיקון דיני המשפחה (מזונות) תשי"ט-1959 :

"3(א) אדם חייב במזונות הילדים הקטינים שלו והילדים הקטינים של בן-זוגו

לפי הוראות הדין האישי החל עליו, והוראות חוק זה לא יחולו על מזונות אלה.

(ב) אדם שאינו חייב במזונות הילדים הקטינים שלו והילדים הקטינים של בן

זוגו לפי הוראות הדין האישי החל עליו, או שלא חל עליו דין אישי, חייב

במזונותיהם, והוראות חוק זה יחולו על מזונות אלה".

בתי המשפט הדנים במזונות ילדים, מחילים את הדין העברי, לפיו אב יהודי חייב

במזונות ילדיו הקטינים. עד גיל 6 החובה מוחלטת על האב, אפילו האב עני, ואפילו

לילד יש מקורות פרנסה. מגיל 6 עד 15, החובה היא כלפי ילדים שאין להם מקור

פרנסה משלהם. ומגיל 15 עד גיל 18, החובה המוטלת על האב היא מדין צדקה,

כלומר, האב צריך לספק את צרכי הילד "כדי מחסורם" במידה והאב נחשב לאמיד.¹⁹

לדעת פרופ' מנשה שאוה במאמרו: "מזונות ילדים קטינים : היחס בין תחולת דיני

הצדקה שבמשפט העברי בין תחולת חוק לתיקון דיני משפחה (מזונות) תשי"ט-

1959"²⁰ החיוב במזונות ילדים לפי סעיף 3 לחוק מתחלק לארבע מקרים, אותם

פרופ' שאוה מחלק לשתי קבוצות:

¹⁹ יאיר שיבר "מזונות ילדים קטינים – כלום הגיע העת לשינוי?! "משפחות ג' (2011)

²⁰ מנשה שאוה "מזונות ילדים קטינים : היחס בין תחולת דיני הצדקה שבמשפט העברי בין תחולת חוק לתיקון דיני משפחה (מזונות) תשי"ט-1959" דיני ישראל ד' (תשל"ג)

קבוצה ראשונה: מזונות ילד עד גיל 15 מאביו. מקור החיוב הוא לפי המשפט העברי מן הדין עד גיל 6 או מהתקנה עד גיל 15, והחיוב הוא על פי הדין האישי. החוק לא הוסיף כל שינוי ביחס לקבוצה זו.

קבוצה שנייה שמקור החיוב שלה הוא מדין צדקה:

1. מזונות ילד מגיל 15-18 מאביו

2. מזונות ילד מאמו

3. מזונות ילד מאביו או אמו החורגים.

לגבי קבוצה זו קיימים חילוקי דעות בין השופטים ביחס בין תחולת החוק לבין תחולת דיני צדקה במשפט העברי. פרופ' שאוה סובר שאין אחידות בפסיקת שופטי בית המשפט העליון ביחס לשאלה האם חיוב אם או אב במזונות ילדים קטינים שלו ושל בן זוגו מכוח דיני הצדקה שבמשפט העברי הוא כנאמר בחוק בסעיף 3א': "חיוב על פי הדין האישי" או כדיני הצדקה במשפט העברי.

בתיקון מס' 2 לחוק דיני המשפחה (מזונות) בשנת 1981 נכתב כי "אביו ואמו של קטין חייבים במזונותיו". תיקון זה בא לבטא את עקרון השוויון בגין חיוב המזונות לגבי כל צרכי הילד. ללא הבדל בין צרכים בסיסים לצרכים נוספים. לדעת פרופ' שאוה תיקון זה אינו חל על הורים יהודים.²¹

השופט צבי ויצמן²² מבית המשפט המחוזי בלוד פסק בתחילת 2015 במקרה בו יש חלוקה הורית שווה, כי יש להפחית 25% מחיוב המזונות הרגיל. מדובר בערעור על פס"ד של בית המשפט לעניני משפחה, אשר פסק כי אין לחייב את האב במזונות ילדיו

²¹ מיכאל קורינאלדי "מגמות חדשות בדיני משפחה" (2002)

²² עמ"ש (מרכז) 50603-01-14 ל' ר' ואח' נגד ד' ר' (2015)

בגלל שקיימת חלוקה הורית שווה, דין זה אינו מתיישב עם הדין העברי. בפס"ד פסק השופט ויצמן כי האב מחויב במחצית עלות הצרכים ההכרחיים של ילדיו ובמחצית החלק במדור, מאחר והילדים שוהים מחצית מהזמן אצל אמם ומחצית מהזמן אצל אביהם. מדובר בהורים שיכולתם הכלכלית כמעט שווה וקיימת ביניהם חלוקה הורית שווה. יחד עם זאת, ציין השופט שחובת הצדקה של האב היא חובה מוגברת וחובת האישה היא משנית. פס"ד הנ"ל דן בפרשנות של דיני צדקה, שכן גילאי הילדים נע בין 6-15. המחלוקת בין ההורים היתה בין טענת האם לסטייה מהדין הנוהג של הסתמכות על הדין העברי בו האב משלם מזונות לילדיו, לבין טענת האב לשוויון וצדק. השופט ויצמן בפס"ד הנ"ל שילב בין הדין העברי לבין עקרון השוויון והצדק.

לסיכום, בדין הישראלי חל שינוי בחיוב האבסולוטי של האב במזונות ילדיו, לעומת הדין העברי. קיימת התחשבות בהכנסות האב. ומגמת השוויון בחלוקת הנטל ניכרת בואריציות שונות.

3.2 חיוב האב במזונות ילדיה - לפי המשפט הישראלי

כיום, בעקבות השינוי במצב החברתי-כלכלי, ובעקבות העובדה שרוב הנשים היום עובדות ומתפרנסות מחוץ לבית, עולה בבתי המשפט שאלת חובת השתתפות האב במזונות ילדיה. האם חובתה היא חובה משלימה לחובת האב או שהאם חייבת בצדקה וחובתה שווה לחיוב האב. לדעת פרופ' בזק במאמרו²³ חובת הצדקה של האם היא שווה לחובתו של האב בכפוף ליכולת הכלכלית.

²³ י, בזק. חובת האם להשתתף במזונות ילדיה על פי המשפט העברי, הפרקליט ל"ב (תשל"ח- תשל"ט)

בשנת 1981 החלו שינויים מסוימים שנוצרו בקביעת חיוב המזונות המוטל על ההורים. בפס"ד פורטוגז²⁴, הרחיב בית המשפט את חיוב המזונות לגבי ילדים מגיל 6 עד 15 כדלהלן: הצרכים ההכרחיים של מזונות הילד יוטלו רק על האב ושאר צרכי הילד אשר נובעים מ"דין צדקה" יוטלו על שני ההורים אם יש באפשרותם בכך. דין צדקה חל על אם ועל האב גם יחד.

בשנת 2005, קבעה כב' השופטת חנה בן-עמי בבית המשפט המחוזי בירושלים בפס"ד אוחנה²⁵, כי כדי לקבוע את מזונות הילדים יש צורך בשקלול הגורמים הבאים: הכנסת האב, הכנסת האם וצרכי הילדים. כב' השופטת אילה פרוקצ'יה בבית המשפט העליון אמצה החלטה זו וקבעה שדרך זו של שקלול הגורמים הנ"ל מכל מקורות ההכנסה אינו סותר את הדין האישי ומסתדר אף עם תפיסת החוק לתיקון דיני משפחה (מזונות) תשי"ט-1959. בפס"ד צינבוי²⁶, המשיכה כב' השופטת פרוקצ'יה את המגמה הנ"ל וקבעה כי "פסיקת המזונות נעשית על דרך איזון כולל של הכנסת המשפחה מכל המקורות, תוך התחשבות בכלל היכולות מול הצרכים".

בשנת 2006 כתבה כב' השופטת יעל וילנר בפס"ד פלוני²⁷ כי: "בחובה שמדין צדקה חייבת האם במידה שווה לאב, בכפוף ליכולתה הכלכלית" ולכן "שכאשר הקטינים נמצאים במשמורת משותפת של שני הוריהם, והאב נושא באופן ישיר בחלק מהוצאות ילדיו הקטינים, על האב לשלם לקטינים במקרה כזה, מזונות מופחתים".

²⁴ ע"א 591\81 יחיאל פורטוגז נ' רווית פורטוגז פד לו (3) 449 (1982)
²⁵ בע"מ 5750\03 ריטה אוחנה ואח' נ' אליהו אוחנה, תק-על 05 (2) 2560 (2005)
²⁶ בע"מ 2433\04 גרמן צינבוי נ' דורית צינבוי ואח', תק-על 05 (4) 41 (2005)
²⁷ ע"מ (ח'י) 318\05 פלוני נ' פלונית, לא פורסם (2006)

לדעתה, הפחתה של 25% מסכום המזונות שהאב היה מחויב בו במקרה של משמורת בלעדית של האם היא הפחתה ראויה.

גם ועדת שיפמן,²⁸ שבחנה את סוגיית דיני המזונות בישראל המליצה כי שיעור התמיכה הכלכלית בקטינים יקבע על פי הכנסות שני ההורים ומספר הילדים. האב והאם יישאו בנטל הכלכלי לפי שיעור ההכנסות של כל אחד מהם ובהתאם לזמן שכל אחד מהם מקדיש לטיפול בילדים. המלצות הועדה טרם קיבלו ביטוי בחקיקה.

השופט גרמן בפס"ד ע' ש' נגד ע' ד' משנת 2007²⁹ בבית המשפט לענייני משפחה פסק שעל האב מוטלת החובה לשלם מזונות עבור שני בניו אשר במשמורתו ללא השתתפות האם. פס"ד הנ"ל מתמקד במקרה בו מדובר בשני קטינים מעל גיל 15, אשר עברו להתגורר עם אביהם. טענת האב התובע, שהאם צריכה מדין צדקה לשלם לאב מזונות על שני בניה בגילאים 16, 17, אשר מתגוררים עמו. וזאת, כמו שהאב אמור לשלם לאם על בתם הקטינה, בת ה-13, המתגוררת עם האם.

על האם לשלם מזונות לילדיה מעל גיל 15 מדין צדקה וזאת במידה והאב אינו מסוגל לספק להם את צרכיהם ההכרחיים ובתנאי שמצבה הכלכלי של האם מאפשר לה לתת צדקה. בפס"ד הנ"ל, התובע ביקש מביהמ"ש לפסוק מזונות על דרך איזון משאבים כלכליים של הכנסת המשפחה על דרך השוויון. כלומר, לאזן בין הכנסת האב להכנסת האם וזאת מדין צדקה, שכן מדובר בבנים מעל גיל 15.

²⁸ index.justice.gov.il/Publications/Articles/Documents/DochShifman.pdf
²⁹ תמ"ש(משפחה ת"א) 004869/99 ע' ש', ע' ש', ע' ל' נ' ע' ד' נבו (2007)

השופט גרמן לא קיבל את טענת האב שהוא משלם שכירות לאמו, משום שהאב לא הציג הוכחות בנדון. כמו כן, טענת האב כי יש לו חוב למשפחתו בגין רכישת דירה משותפת, לא התקבלה על השופט, שכן האב יכול למכור את הדירה ולשלם את החוב. האב גם לא הביא כל הוכחה לאמת את צרכי הילדים בפועל.

התביעה עצמה לא דנה בנושא של הקטנה או הגדלת מזונות ומאחר ולא נמצא שום שינוי נסיבתי מהותי, סכום החיוב של האב נשאר על כנו. כל הצרכים ההכרחיים הנוספים מעבר להכרחיים, האב עפ"י פס"ד יישא על עצמו, כשם שהאם נושאת על עצמה את הצרכים הנוספים של הבת המתגוררת עמה. השינוי היחידי הוא שהאב לא משלם לאם את המזונות על שני הבנים אשר מתגוררים עמו, אך לבת אשר מתגוררת אצל האם מחויב האב בתשלום מזונותיה. השופט ראה בתביעה זו תביעה קנטרנית שהמטרה של האב להפחית את חובו על מזונות להוצל"פ.

לסיכום, בבתי המשפט ניכרת מגמה של חיוב האם להשתתף במזונות ילדיה מדין צדקה כאשר הדבר מתאפשר מבחינה כלכלית.

4.השוואה בין הדין הישראלי לדין העברי

ההבדלים בין הדין העברי לדין הישראלי בנושא מזונות ילדים נעוצים בתת חלוקה של צרכי הילד לצרכי קיום הכרחיים והצרכים שמעבר לצרכי הקיום הבסיסיים. מעבר לעובדה שיש הסכמה לגבי חובתו של האב לזון את ילדיו עד גיל שש, קיימת מחלוקת על כל פרט ופרט בנושאים השונים. כגון: מהות החיוב, תוקף החובה, מקור החובה, מי חייב לשלם, האם קיימת כפייה על התשלום וכד'. על אף שהדין הישראלי, מסתמך על הדין העברי, אנו רואים התפתחויות ושוני.

במשפט הישראלי חיוב המזונות מחולק לחיוב מינמלי הכולל צרכים הכרחיים ולחיובים נוספים, שהינם מדין צדקה. ואילו בדין העברי המזונות נקבעים על פי הצרכים המינימלים של הקטין. ילד שגילו עד 6 שנים, האב מחויב לספק את צרכיו ללא קשר למצבו הכלכלי של האב או יכולת הילד להתפרנס בכוחות עצמו. מזון, ביגוד, הנעלה, מדור, הוצאות המדור והוצאות רפואיות, כל הנ"ל מוגדרים כצרכים הכרחיים של הילד. עליהם מחויב האב בלבד. מעבר לרובד הבסיסי, מדובר בצרכים שאינם הכרחיים ועליהם קיימת התייחסות הן בדין העברי והן בדין הישראלי. כאשר במשפט הישראלי מסתמנת מגמה של חיוב הן של האב והן של האם בשם השוויון. בתי המשפט מוצאים ואריאציות שונות של חלוקה שווה בנטל. דבר שאינו מופיע באותו אופן בדין העברי.

במשפט הישראלי לוקחים בחשבון את הכנסות האב וכיום הגישה שמתחשבים אף בהכנסות האם לכיוון מגמת איזון משאבים ושוויון. ואילו בדין העברי סכום המזונות

נקבע לפי צרכי הקטין ולא עפ"י הכנסות האב. ובודאי שהכנסות האם אינם באות לידי חשבון, אלא במקרים מיוחדים וכשהאם אמידה.

בדין הישראלי בהסתמך על הדין העברי מזונות מגיל שש הינם מדין צדקה, על כל המשתמע מכך. הן בדין העברי והן בדין הישראלי, ניתן לכפות על תשלום מזונות, ההבדל הוא במצב הכלכלי של האב אם אמיד/עשיר הוא או לא. במידה והאב אינו משלם מזונות לפי דין העברי בשו"ע אבן העזר סימן א' מוזכר ש"גוערין בו ומכלימין אותו ופוצרין בו ואם לא רצה מכריזין עליו בציבור ואומרים : פלוני אכזרי הוא...בשאינו אמיד, אבל אם הוא היה אמוד שיש לו ממון מן הראוי ליתן צדקה המספקת להם, מוציאים ממנו בעל כורחו". כלומר, אב עשיר – כופים אותו לשלם מזונות. גם לפי תקנת אושא ניתן לכפות את האב לשלם מזונות מדין צדקה. לפי תקנת הרבנות הראשית, אחרי גיל שש יש אפשרות לכפות ולחייב את תשלום המזונות. לפי הדין הישראלי במידה והאב אינו משלם מזונות ניתן לנקוט נגדו סנקציות כגון: בקשות בהוצל"פ על עיקולים, צו עיכוב יציאה מהארץ וכד'.

היקף החיוב במזונות השתנה במהלך השנים בדין העברי. מחיוב עד גיל שש, לחיוב עד גיל 18 לפי תקנת הרבנות הראשית. כיום, הן בבתי המשפט והן בבתי הדין הרבניים קיימת מגמה לפסיקת מזונות עד לסיום שרות החובה הצבאי או סיום השרות הלאומי, מגמה שהתפתחה עם השנים והצרכים המתפתחים ולא היתה קיימת בדין העברי הבסיסי.

לסיכום, המגמה החדשה בבתי המשפט היא להחיל את עקרון השוויון בדיני מזונות ילדים. לפי המשפט העברי והפסיקה שעל פיו, לא קיים שוויון בחיוב בין האב לאם. השינוי מתבסס על כך שהמצב החברתי השתנה, וכיום הנשים משתכרות ועובדות, ולמרות זאת, האב יחויב עד גיל שש על מזונותיהם ההכרחיים של ילדיו, ולא האם.

5. סיכום

לדעת עו"ד יאיר שיבר³⁰ בתי המשפט מנסים להתמודד עם עיקרון השוויון בדיני מזונות בניסיון למצוא פתרון שאינו נוגד את הדין האישי ואינו נוגד את סעיף 3 (א') לחוק המזונות. הפתרונות מתאפיינים בשני צרכים עיקריים: האחת ע"י כך שהחלוקה של צרכים הכרחיים מושתים על האב ואילו בצרכים הנוספים מחולקים לפי דיני צדקה שווה בשווה בין האב לאם. דרך נוספת היא ע"י שימוש בדיני היושר במשפט העברי. אך בדרך זו למעשה מבטלים את הדין העברי. ופוסקים בניגוד לדין האישי.

מגמת השוויון במזונות שהתחילה מבית המשפט התחילה לפעפע גם בבתי הדין הרבניים. לאחרונה נפסק כי בעת דיון בבתי הדין הרבניים יש לשים לב גם ליכולת האימהות להשתתף בתשלום המזונות. ההחלטה משקפת את חלוקת הנטל הכלכלי שווה בשווה על שני ההורים. יחד עם זאת, אין מדובר על ילדים מתחת לגיל 6, שברור שדמי המזונות הבסיסים יוטלו על האב. אלא, מדובר בילדים בגילאי 6-18, שלגביהם תהיה התחשבות ביכולת הכלכלית של שני ההורים.

כיום, מגמת בתי המשפט היא להתחשב גם ביכולות הכלכליות של האם. מגמת השוויון בנטל המזונות, באה לידי ביטוי בפסקי הדין באופן שונה ומגוון, כך שכל שופט מנסה להתוות את דרך השוויון בצורה הנראית לו. עקרון השוויון, שנשען על דיני היושר במשפט העברי לא פעם מתנגש בפס"ד עם הדין העברי לגבי פסיקת מזונות לילד. אני תקווה כי "נוסחת הקסם" לקביעת מזונות תמצא, אם בצורת חקיקה ואם בצורת פסיקה אחידה, במטרה שהרצוי והמצוי יתאחדו לצדק ושויון, וכל זה תוך התחשבות בטובת הילד.

³⁰ יאיר שיבר "מזונות ילדים קטינים – כלום הגיע העת לשינוי?!" משפחוק ג' (2011)

בביבליוגרפיה**חקיקה**

חוק לתיקון דיני המשפחה (מזונות) תשי"ט-1959

חוק לתיקון דיני המשפחה (מזונות) (תיקון מס' 2) התשמ"א-1981

פסיקה

בע"מ 9789/06 פלוני נגד פלונית| (2006)

תמ"ש 004869/99 ע' ש' נ' ע' ד' (1999)

עמ"ש (מרכז) 50603-01-14 ל' ר' ואח' נגד ד' ר' (2015)

ספרות מחקר**ספרים**

חבשוש ה', מזונות ילדים : חיובי הורים – דין עברי , חיפה תשס"ג.

שאוה מ', הדין האישי בישראל, גבעתיים תשנ"ב.

מאמרים

בזק י' , 'חובת האם להשתתף במזונות ילדיה על פי המשפט העברי' הפרקליט לב (תשל"ח-תש"ם), עמ' 357-364.

ליפשיץ-קליגר א', 'שגרושתי תשלם' ידיעות אחרונות- 24 שעות 2.12.2015 עמ' 4-6.

פרבר ז', 'השתתפות האם במזונות ילדים' תחומין כ"ז (תשס"ז), עמ' 273-279.

קורינאלדי מ', 'היש ליישם את עקרון השוויון בדיני הורים וילדים?' קרית המשפט ב' (תשס"ב), עמ' 131-154.

שאוה מ', 'מזונות ילדים קטינים : היחס בין תחולת דיני הצדקה שבמשפט העברי בין תחולת חוק לתיקון דיני משפחה (מזונות) תשי"ט-1959 דיני ישראל ד' (תשל"ג), עמ' 181-217.

שיבר י', 'מזונות ילדים קטינים – כלום הגיע העת לשינוי?!' משפחוק ג' (2011), עמ' 207-224.

משפט עברי

משנה, נדרים ד, ג'

בבלי, כתובות מ"ט, ע"ב

בבלי, כתובות ס"ה, ע"ב

ספרות הפסיקה

רמב"ם, אישות י"ב ב

שו"ע , אבן העזר, סימן ע"א א'

ספרות השו"ת

מהר"י וייל, דינין והלכות, סימן י"א

פיינשטיין מ', שו"ת אגרות משה, יורה דעה, פרק א' , סימן קמ"ג